

БЕКІТІЛГЕН
салалық кеңестің шешімімен
кәсіби біліктілігі бойынша
сот-сараптама қызметі
саласында
Әділет министрлігі жанынан
Қазақстан Республикасы
2024 жылғы 22 тамыздағы
№2 отырысның хаттамасы

САЛАЛЫҚ БІЛІКТІЛІК ШЕҢБЕРІ
«СОТ-САРАПТАМА ҚЫЗМЕТІ»

1 САЛАЛЫҚ БІЛІКТІЛІК ШЕҢБЕРІНІҢ ПАСПОРТЫ СОТ-САРАПТАМА ҚЫЗМЕТІ

Сала: Сот-сараптама қызметі

Экономикалық қызмет түрі:

ЭҚЖЖ КОДЫ
71.20.5 - Медициналық сараптамадан басқа, сот сараптамалары мен зерттеулерін жүргізу жөніндегі қызмет
86.90.1 - сот-медициналық сараптамалар мен зерттеулер жүргізу жөніндегі қызмет

СБШ Салалық біліктілік шеңберлерін әзірлеу және (немесе) өзектендіру қағидалары негізінде әзірленді

[4], сот-сараптама саласының мақсаттарын, міндеттерін, өндірістік циклін, қызмет түрлерін және ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлін ескере отырып, ҰБК-ның қызметкерлердің құзыреттеріне қойылатын талаптарын нақтылайды.

«Сот-сараптама қызметі» СБШ кәсіби стандарттарды әзірлеу үшін негіз қалаушы құжат болып табылады, ол өз кезегінде сот-сараптама қызметі саласында білім беру бағдарламаларының негізге алынуы және сала қызметкерлерінің құзыреттерін бағалаудың объективті жүйесін құруы тиіс. СБШ келесі қағидастарды ескере отырып әзірленді:

- 1 саладағы негізгі өнімді анықтау – сот-сараптама қызметін ұйымдастыру және өндіру;
- 2 сала шекараларын анықтау;
- 3 еңбек бөлінісі жүйесін анықтау;
- 4 салада өмір сүру мүмкіншілігі мен өзгергіштігін ескере отырып, өзара байланысты кәсіби топтарды және/немесе кіші топтарды айқындау;
- 5 СБШ талаптарының барлық кәсіби топтарға және/немесе кіші топтарға қолданылуы;
- 6 біліктілік деңгейлерінің иерархиясының еңбек бөлінісінің құрылымына және Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіне сәйкестігі;
- 7 кәсіби қызмет және экономикалық орындылық параметрлері арқылы СБШ біліктілік деңгейлерін (кіші деңгейлерін) сипаттау;
- 8 саланың функционалдық картасын жасау арқылы саланың функционалдық талдауын жүргізу;
- 9 барлық пайдаланушылар үшін біліктілік деңгейлерін сипаттаудың анықтығы және қызмет түрлерінің функционалдық карталарын әзірлеу арқылы пайдалану ыңғайлылығы.

ТЕРМИНДЕР, АНЫҚТАМАЛАР ЖӘНЕ ҚЫСҚАРТУЛАР

Ұлттық біліктілік жүйесі (ҰБЖ)	еңбек нарығы тарапынан біліктілікке сұранысты және білім беру, оның ішінде информалды білім
--------------------------------	---

	беру жүйесі тарапынан біліктілік ұсынысын реттеу мен келісудің құқықтық және институционалдық құралдары мен тетіктерінің кешені
Ұлттық біліктілік шеңбері (ҰБЖ)	еңбек нарығында танылатын біліктілік деңгейлерінің құрылымдық сипаттамасы
Салалық біліктілік шеңбері (СБШ)	салада танылатын біліктілік деңгейінің құрылымдық сипаттамасы. Деңгейлердің әрқайсысы дескрипторлар деп аталатын бірыңғай параметрлер (өлшемшарттар) жиынтығымен сипатталады.
Еңбек функциясы (ЕФ)	еңбек процесінің бір немесе бірнеше міндеттерін шешуге бағытталған өзара байланысты әрекеттер жиынтығы
Кәсіби міндет	еңбек функциясын іске асырумен және белгілі бір кәсіби топта немесе кіші топта қажетті нәтижеге қол жеткізуге байланысты іс-әрекеттер туралы нормативтік ұғымы
Функционалдық карта	белгілі бір кәсіптік топ немесе кіші топ шеңберінде белгілі бір кәсіптердің қызметкері орындайтын еңбек функцияларын, білімдерін, іскерліктерін, дағдылары мен кәсіби міндеттерін құрылымдық сипаттау
Кәсіби стандарт (КС)	формалды және (немесе) формалды емес, және (немесе) информалды білім беру ескеріле отырып, білімге, машыққа, дағдыға, жұмыс тәжірибесіне, біліктілік деңгейі мен құзыреттілікке, кәсіптік қызметтің нақты бір саласындағы еңбек мазмұнына, сапасына және жағдайларына қойылатын жалпы талаптарды белгілейтін жазбаша ресми құжат
Кәсіп	жеке адам жүзеге асыратын және орындалуы үшін белгілі бір біліктілікті талап ететін қызмет түрі;
Лауазымы	ұйымдастырушылық-әкімшілік иерархия жүйесіндегі функционалды орын ұйым, қызметкердің қызметтік жағдайы
Құзырет	еңбек функциясын құрайтын бір немесе бірнеше кәсіптік міндетті орындауға мүмкіндік беретін дағдыны қолдану қабілеті;
Ұлттық кәсіптер сыныптауышы (бұдан әрі – ҰКС)	Қазақстан Республикасының аумағында қолданылатын кәсіптердің атауларын көрсететін және оларды орындалатын жұмыстардың түріне сәйкес дағды деңгейі мен оған мамандану бойынша сыныптайтын стандарттау жөніндегі құжат;
Орталығы	«Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі Сот сараптамалары орталығы» РМҚК
ЖЕФ	Жалпыланған еңбек функциясы
ЕФА	Еңбек функциясы арнайы
Б	Білім

М	Машықтар (Дағдылар)
КҚ	Кәсіби құзыреттер
ЖҚ	Жеке құзыреттер
СС	Сот сараптамасы
СМ	Сот медицинасы
ЭҚТЖ	Қазақстан Республикасы Экономикалық қызмет түрлерінің жіктеуіші
ЭЫДҰ	Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы
ҰКП	«Атамекен» Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер Палатасы
КБК	Кәсіби біліктілік картасы

1 Жалпы ережелер

«Сот-сараптама қызметі» СБШ мақсаты – салада танылатын біліктілік деңгейлерінің құрылымдық сипаттамасын, экономиканы дамытудың перспективаларын, басымдықтарын және азаматтық авиацияны дамыту стратегиясын ескере отырып, ұлттық біліктілік шеңбері негізінде қолданыстағы біліктіліктерге қойылатын талаптарды тұжырымдау, сондай-ақ салааралық құзыреттер мен сабақтас кәсіп түрлерін (біліктіліктерді) көрсете отырып, біліктілік деңгейлері бойынша кәсіптерді картаға түсіру.

Сот-сараптама қызметінің миссиясы-сот сараптамасы органдарының және сот сарапшыларының сот сараптамасын ұйымдастыру және жүргізу жөніндегі қызметі.

Саланың пайымы-объективті ғылыми негізделген сот сараптамалары мен сараптамалық зерттеулер жүргізу арқылы мемлекеттің мүдделерін, азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, заңды тұлғаның құқықтарын қорғау.

«Кәсіптік біліктілік туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 5-бабының 4-тармағына сәйкес [1] СБШ Қазақстан Республикасының Ұлттық біліктілік жүйесінде белгіленген ҰБК-ға негізделеді [2]. ҰБХ Біліктіліктің сегіз деңгейін қамтиды, бұл "білім туралы" 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңында айқындалған Еуропалық біліктілік шеңберіне және білім беру деңгейлеріне сәйкес келеді [3]. Ұсынылған сегіз деңгей ҰБК-да оқыту нәтижелері түрінде сипатталған.

2 САЛАНЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ

Әкімшілік сот ісін жүргізуді, қылмыстық, азаматтық істер бойынша, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді сот сараптамасының нәтижелерімен қамтамасыз ету сот-сараптама қызметінің міндеті болып табылады.

Сот-сараптама қызметі – сот сараптама органдарының және сот сарапшыларының сот сараптамасын ұйымдастыру және жүргізу жөніндегі қызметі

Сот сараптамасы – шешілуі үшін маңызы бар нақты деректерді анықтау мақсатында арнайы ғылыми білім негізінде жүргізілетін қылмыстық,

азаматтық істің не әкімшілік құқық бұзушылық туралы істің материалдарын зерттеу

Сот-сараптама қызметінің мазмұны қылмыстық, азаматтық істер бойынша, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша, сондай-ақ әкімшілік сот ісін жүргізуде сот сараптамасын жүргізуді, сот сараптамасы саласындағы ғылыми зерттеулерді ұйымдастыруды және жүргізуді, сот сараптамасын ғылыми-әдістемелік және ақпараттық қамтамасыз етуді ұйымдастыруды және жүзеге асыруды, сот-сараптама қызметін жүзеге асыратын адамдарды іріктеуді, даярлауды, қайта даярлауды және олардың біліктілігін арттыруды, сот сараптамасы саласындағы халықаралық ынтымақтастықты қамтиды.

<p>ҰБЖ біліктілік деңгейлері</p>	<p>ЭҚЖЖ – 71.20.5 - Медициналық сараптамалардан басқа, сот сараптамалары мен зерттеулерін жүргізу жөніндегі қызметі 86.90.1 - Сот-медициналық сараптамалар мен зерттеулерді жүргізу жөніндегі қызметі</p>		
	<p>Бөлім 1. Басқарушылық процестер. Ұйымды жалпы басқару, негізгі өндірісті басқару, инициализация және жоспарлау, персоналды басқару. Басшы (СЭО және СЭО аумақтық бөлімшелерінің директоры) Басшының орынбасары (СЭО және СЭО аумақтық бөлімшелері директорының орынбасары) Сот-медициналық сарапшы дәрігер Сот-наркологиялық сарапшы дәрігер Сот-психиатриялық сарапшы дәрігер Сот сарапшысы Сот сараптамасы саласындағы ғылыми қызметкер Басқа мамандар-денсаулық сақтау саласының мамандары, н.в.д.г.</p>		
	<p>3- бөлім.Өндірістік жабдықты дайындау процестері Білікті мамандарды қабылдау: сарапшылар, зертханашылар, техникалық персонал. Қызметкерлерді оқытуды және біліктілігін арттыруды</p>	<p>3-бөлім Негізгі өндірістік процестер. Зерттеу үшін материалдарды қабылдау. Сараптама жүргізу. Қорытынды жасау. Сарапшының қорытындысы Сараптаманы тағайындаған тұлғаға сарапшының қорытындысын беру.</p>	<p>4 тарау Өндірістен кейінгі процестер. Кейін сот-сараптама қызметі саласындағы өндірістік процестерге сараптама жұмыстарын аяқтауға және алынған мәліметтер мен материалдардың ұзақ мерзімді сақталуын,</p>

	жүргізу.		пайдаланылуын және қорғалуын қамтамасыз етуге бағытталған іс-шаралар кіреді.
	<p>Тарау 5. Көмекші процестер</p> <p>Сот сараптамасы саласындағы қолдау процестері негізгі өндірістік процестерді қолдайтын және олардың тиімділігін қамтамасыз ететін әрекеттер мен функцияларды қамтиды.</p> <p>Персоналды басқару</p> <p>Ақпараттық қамтамасыз ету</p> <p>Қаржылық басқару</p> <p>Материалдық-техникалық қамтамасыз ету</p>		

3 «СОТ-САРАПТАМА ҚЫЗМЕТІ» САЛАСЫН ТАЛДАУ

«Сот-сараптама қызметі» саласына талдау жүргізу үшін ашық ресми дереккөздер пайдаланылды:

- Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің анықтамалық материалдары, статистикалық және талдамалық ақпараты;
- «Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сот сараптамалары орталығы» РМҚК статистикалық және талдамалық ақпараты;
- Қазақстан Республикасы Сот сарапшылары палатасының анықтамалық материалдары, статистикалық және талдамалық ақпараты);
- «Сот-сараптама қызметі» саласы бойынша материалдар (баспасөз релиздері, талдамалық және анықтамалық ақпараттар, мемлекеттік органдардың есептері, Дүниежүзілік банктің «Сот сараптамасын күшейту» жобасы);
- Қазақстан Республикасының сыныптауыштары;
- ашық көздерден алынған ақпарат (сілтемелер келтірілген).

4.1. Салалық талдау

«Сот-сараптама қызметі туралы» Заңның 15-бабына сәйкес [5]:

1. Сот сараптамасы органдарының қызметкерлері болып табылатын сот сарапшылары, сондай-ақ лицензия негізінде сот-сараптама қызметімен айналысатын адамдар туралы мәліметтер Қазақстан Республикасы Сот сарапшыларының Мемлекеттік тізіліміне енгізіледі.

2. Сот сараптамасын жүргізу, осы Заңның 19-бабының 3-тармағында көзделген жағдайларды қоспағанда, Қазақстан Республикасы Сот сарапшыларының мемлекеттік тізіліміне енгізілген адамдарға тапсырылады.

«Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сот сараптамалары орталығы» РМҚК сот сараптамасының органы болып табылады

«Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сот сараптамалары орталығы» РМҚК (бұдан әрі - ССО) қылмыстық, азаматтық және әкімшілік істер бойынша сот сараптамасын жүргізу функцияларын жүзеге асыру үшін мемлекеттік кәсіпорынның ұйымдық-құқықтық нысанында құрылған, әкімшілік құқық бұзушылықтар, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу, сот сараптамасын ғылыми-әдістемелік және оқу-әдістемелік қамтамасыз ету, сондай-ақ сот сараптамасының мемлекеттік емес секторымен сот-сараптама қызметін үйлестіретін заңды тұлға мәртебесіне ие ұйым болып табылады.

Орталық «Сот сараптамасының кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен [6] «Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сот медицинасы орталығы» республикалық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны негізінде оған Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сараптамалары» мемлекеттік мекемесін қосу арқылы құрылды.

Орталықтың аймақаралық орталықтар, институттар және зертханалар түріндегі аумақтық бөлімшелері бар. Құрылымдық жағынан Орталық аппараттан және аумақтық бөлімшелерден тұрады.

Орталық өз қызметін Қазақстан Республикасының Конституциясына [7], Қылмыстық процестік кодексіне [8], Азаматтық іс жүргізу кодексіне [9], «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» кодексіне [10], Қазақстан Республикасының «Сот-сараптама қызметі туралы» Заңына сәйкес [5] және Қазақстан Республикасының басқа да нормативтік құқықтық актілері, сондай-ақ өзінің Жарғысы арқылы жүзеге асырады.

Жарғыға сәйкес Орталықтың қызмет түрлері:

- 1) қылмыстық, азаматтық, әкімшілік сот ісін жүргізу саласында, сондай-ақ алдын ала тергеу мен анықтау шеңберінде сот сараптамаларын ұйымдастыру және жүргізу;
- 2) сот-сараптамалық зерттеулердің әдістемелерін әзірлеу, сынақтан өткізу және енгізу;
- 3) сот сараптамаларын тағайындау мен жүргізудің және олардың нәтижелерін бағалау, ғылыми, әдістемелік және ұйымдастырушылық мәселелерін әзірлеу;
- 4) ғылыми-кадрлық әлеуетті қалыптастыру;
- 5) сот сараптамаларын жүргізу саласында заманауи әдістер мен технологияларды қолдану мәселелері бойынша ақпараттық қамтамасыз ету;
- 6) сарапшы кадрларды іріктеу, кәсіптік даярлау және біліктілігін арттыру, оларға сот сарапшысы біліктілігін беру;
- 7) сараптамалық қорытындыларды ішкі рецензиялау;
- 8) сот сарапшыларын уәкілетті орган көздеген тәртіппен аттестаттау;

9) сот сараптамасы саласындағы халықаралық ынтымақтастық және халықаралық қызмет;

10) сот сараптамасын дайындау, тағайындау мәселелері бойынша құқық қорғау органдарының қызметкерлерімен және судьялармен оқу-әдістемелік жұмыс;

11) Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған, заңды және жеке тұлғалардың өтініштері бойынша сот сараптамасының ғылыми құралдары мен әдістерін пайдалана отырып, шарттық негізде мамандандырылған зерттеулер жүргізу;

12) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі бекіткен бағдарламаларға кірмейтін ғылыми және ғылыми-әдістемелік зерттеулер жүргізу.

Қазақстан Республикасы Республикалық сот сарапшылары палатасы

«Сот-сараптама қызметі туралы» Заңның 25-бабына сәйкес [4]:

қт 3. Лицензия негізінде сот-сараптама қызметімен айналысатын адамдар Палатаның мүшелері болып табылады.

тт. 4. Палатаға мүшелік міндетті болып табылады.

Республикалық сот сарапшылары палатасы (бұдан әрі – Палата) «Сот-сараптама қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 25-бабына сәйкес құрылды [4] және Палата мүшелерінің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды жүзеге асыру, олардың қызметін үйлестіру, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамасын сақтауын бақылау мақсатында құрылған коммерциялық емес, кәсіби, өзін-өзі қаржыландыратын ұйым болып табылады. Қазақстан Республикасы Сот сарапшылары палатасының «Сот-сараптама қызметі туралы» 2017 жылғы 16 маусымдағы Жарғы негізінде Жалпы жиналысында бекітілген № 1 хаттамасымен әрекет етеді [12]

Палатаға қабылдау туралы шешімді сот сарапшысының лицензиясы болған және Палатаның Жарғысы танылған жағдайда Палатаның Басқармасы қабылдайды.

Жарғыға сәйкес Палата қызметінің түрлері:

1) оның мүшелерінің және аумақтық сот сарапшылары палаталарының қызметін үйлестіру;

2) Қазақстан Республикасындағы және одан тыс жерлердегі мемлекеттік және өзге де ұйымдармен оның мүшелерін және аумақтық сот сарапшылары палаталарының атынан өкілдік ету және мүдделерін қорғау;

3) танылған халықаралық қағидалар сот сарапшыларын ұйымдастыру мен олардың қызметінің қағидаттарын енгізу болып табылады

4) Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды және құқықтық мемлекетті қалыптастыруға қатысу;

5) өңірлік және халықаралық деңгейлерде сот сарапшыларының кәсіби және мәдени байланыстарын орнату және дамыту.

б) палаталардың мемлекеттік органдармен, оның мүшелерінің, сот-сараптама қызметін жүзеге асыруы кезінде сондай-ақ аумақтық өзге де заңды тұлғалармен қарым-қатынасында олардың құқықтары мен заңды мүдделерін білдіру және қорғау;

- 7) сот-сараптама қызметімен айналысуға лицензия алуға үміткер тұлғалардың біліктілік емтихандарын тапсыруы үшін оларды даярлауға әдістемелік көмекті жүзеге асыру;
- 8) кәсіптік оқытуға арналған және оның мүшелерін оқытуды және біліктілігін арттыруды ұйымдастыру бағдарламаларын құрастыру;
- 9) сот-сараптама қызметі мәселелері бойынша ғылыми-әдістемелік материалдарды әзірлеу;
- 10) Қазақстан Республикасы Әділет министрлігіне сот-сараптама қызметімен айналысуға арналған лицензияның қолданылуын тоқтата тұру, тоқтату және одан айыру туралы ұсынымдар енгізу;
- 11) мүшелердің сот сарапшысының міндеттерін және сот сарапшысының этикасын бұзғаны үшін жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарауы;
- 12) Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің, Қазақстан Республикасының басқа да мемлекеттік органдарының сот-сараптама қызметі мәселелері бойынша заң шығару қызметіне қатысу;
- 13) аумақтық палаталардың қызметіне тексерулерді жүзеге асыру;
- 14) сот-сараптама қызметі саласындағы халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асыруға қатысу;
- 15) біліктілік және аттестаттау комиссияларының құрамына енгізу үшін өкілдерді жіберу;
- 16) Қазақстан Республикасының Әділет министрлігіне өзі бекіткен нысан бойынша өз қызметі туралы статистикалық ақпаратты ұсыну болып табылады.

4.2. Саланы функционалдық талдау

«Сот-сараптама қызметі» саласының кәсіптері мен лауазымдары секторларда орналасқан:

I ТОМ КӘСІПТЕР ЖІКТЕУШІНІҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

Басшы (СЭО және СЭО аумақтық бөлімшелерінің директоры)
Басшының орынбасары (СЭО және СЭО аумақтық бөлімшелері директорының орынбасары)
Сот-медициналық сарапшы дәрігер
Сот-наркологиялық сарапшы дәрігер
Сот-психиатриялық сарапшы дәрігер
Сот сарапшысы
Сот сараптамасы саласындағы ғылыми қызметкер
Басқа мамандар-денсаулық сақтау саласының мамандары, н.в.д.ғ.

Кәсіптердің (лауазымдардың) атауларын айқындау кезінде басқа салалар үшін бейінді болып табылатын және жалпы салалық сипаттағы кәсіптер (лауазымдар) ескерілмеді (жалпы басшылық, жоспарлы-экономикалық, қаржылық-бухгалтерлік, заңдық, IT, мұрағатшылар, еңбекті

қорғау инженерлері және т.б.), басқа салаларда бар немесе барлық салаларға ортақ, бірақ сонымен бірге қарастырылып отырған кәсіптік қызметтің өндірістік процесінде маңызды рөл атқаратын жекелеген сабақтас кәсіптерді (лауазымдарды) қоспағанда. (медбике, медбике, зертханашы). Сондай-ақ, тарифтік-біліктілік сипаттамалары бойынша қолданыстағы кәсіптерден (лауазымдардан) туындайтын кәсіптердің (лауазымдардың) атаулары ескерілмеген (мысалы, сарапшы (бас, жетекші, аға)).

ҰБЖ-да сала үшін негізгі кәсіптер мен лауазымдар 1-кестеде келтірілген келесі кәсіп түрлері болып табылады:

Кесте 1. Кәсіптердің ұлттық сыныптаушы бойынша кәсіптердің кодтары

ҰКС бойынша кодтар	Атаулары
1210-0	Басшы (СЭО және СЭО аумақтық бөлімшелерінің директоры)
1210-0	Басшының орынбасары (СЭО және СЭО аумақтық бөлімшелері директорының орынбасары)
2216-5-001	Сот-медициналық сарапшы дәрігер
2212-8-008	Сот-наркологиалық сарапшы дәрігер
2212-8-009	Сот-психиатриялық сарапшы дәрігер
2611-7-002	Сот сарапшысы
2611-7-001	Сот сараптамасы саласындағы ғылыми қызметкер
2269-9	Басқа мамандар-денсаулық сақтау саласының мамандары, н.в.д.г.

«Сот-сараптама қызметі» саласында ағымдағы сәтте 4 кәсіби топты және перспективада 1 кәсіби топты бөлу ұсынылды:

- сот сараптамасы;
- сот медицинасы;
- сот-сараптама қызметімен байланысты ғылыми зерттеулер;
- сот-сараптама қызметімен байланысты білім беру қызметі;
- *сот-сараптама кадрларының құзыреттілігін бағалау/ сертификаттау (келешекте) ЭҚЖЖ 85.60.9 Білім беру саласындағы өзге де қосалқы қызмет*

4.3 Біліктілік талаптары және сот-сараптама кадрларын даярлау

Сот-сараптама кадрларын даярлау процесі, оның ішінде проблемалық мәселелер:

Кесте 11. Сот сарапшыларын даярлауға қойылатын талаптар

Сот сарапшылары	Сот медицинасы
Біліктілік талаптарына сәйкес жоғары білім (4-5 жас)	Жоғары медициналық білім (7-10 жас): базалық медициналық білімі (5 жыл), жоғары медициналық білім (2 жыл), интернатура (1 жыл),

Сот сарапшылары	Сот медицинасы
<p>Сот сараптамасы органының базасында біліктілікті арттыру келесі кезеңдерді қамтиды:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дайындық жетекшісін бекіту; – үлгілік бағдарламаны әзірлеу тиісті сараптамалық мамандық бойынша біліктілік даярлығының болуы; – бағдарламаға сәйкес біліктілік даярлығын өткізу; – қызметкердің орындаған жұмысының мазмұны мен көлемін көрсете отырып, оқудан өткені туралы есеп құрастыру; – басшының пікірді дайындауға дайындауы; – үміткермен біліктілік санаты жетекшісінің қатысуымен әңгімелесу біліктіліктен өту деңгейі мен сапасын анықтау үшін дайындық дайындық; – біліктілік емтихандарын тапсыруға жолдама 	<p>резидентура (2 жыл).</p> <p>Медициналық білімі бар сот-медициналық сарапшы дәрігер үшін Клиникалық практикаға жіберілгені туралы сертификат</p>
<p>Біліктілік даярлығы алты айдан бір жылға дейінгі мерзімде жүргізіледі</p>	<p>Сот-медициналық сарапшы кадрларды даярлау резидентурада екі жылды құрайды</p>

Қазақстан Республикасында «Сот сараптамасы» мамандығы бойынша бакалавриат нысаны бойынша дайындық жоқ. Мамандар біліктілік даярлығынан өте отырып, жоғары білім негізінде даярлануы мүмкін:

- Өнеркәсіптік және азаматтық құрылыс, жерге орналастыру;
- Автожолдардың құрылысы, автокөлік құралдарын, қозғалтқыштарды және қосалқы бөлшектерді дайындау және жөндеу технологиясы бөлігінде автотехника;
- Қаржы, экономика, бухгалтерлік есеп, аудит, бағалау қызметі, тауарлардың барлық топтарының тауартануы;
- Физика, тек радиофизика, радиотехника, электротехника, электроника, ұялы байланыс құралдары мен компьютерлік техниканы құрастыру және жөндеу, оптика және спектроскопия, материалтану және физикалық зерттеу әдістері, жану және жарылыс физикасы бойынша ғана;

- Химия, физикалық химия, органикалық және бейорганикалық химия, химиялық технология, жарылғыш заттар, жану және жарылыс химиясы;
- Генетика, биология, биотехнология, микробиология, биохимия, фармацевтикалық препараттарды дайындау технологиясы, топырақтану, өсімдіктер мен жануарлар биологиясы, ботаника;
- Экология;
- Геология, геохимия, минералогия, зергерлік іс;
- Математика, тек ақпараттық технологиялар, бағдарламалау, үлгілерді тану, кескіндерді өңдеу бөлігінде;
- Филология, орыс тілі мен әдебиеті, қазақ тілі мен әдебиеті, лингвистика;
- Психология, психофизиология;
- Өрт сөндіру техникасы, жару техникасы;
- Әскери іс, инженерлік-техникалық, құрылыс мамандықтары бөлігінде ғана;
- Құқықтану;
- Құқық қорғау қызметі;
- Полиграфия тек баспа технологиясы және баспа материалдарының қасиеттері бөлігінде;
- Өнертану;
- Графика, анимация және компьютерлік графика бөлігінде;
- Металлтану, металлургия және металл өңдеу;
- Тоқыма материалдары мен жартылай фабрикаттарды дайындау технологиясы, тігін өндірісінің технологиясы;
- *Сараптаманың жаңа түрлері қажет болған жағдайда басқа мамандарды да тартуға болады.*

Қазақстан Республикасының жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мамандықтарының жіктеуішіне 6M030500 «Сот сараптамасы» мамандығы 2016 жылдың 01 қаңтарында күшіне енген магистратура деңгейінде және 6D030500 «Сот сараптамасы» мамандығы докторантура (pHd) деңгейінде енгізілді. 2017 жылдың 01 қаңтарында күшіне енді.

Ресейде «Сот сараптамасы» мамандығын «Сот сараптамасы» мамандығы бойынша жоғары білім туралы дипломмен, сондай-ақ «Сот сараптамасы» білім беру ұйымдарының бірлестігіне кіретін жоғары оқу орындарында Ресей ПМ-нің тиісті жоғары оқу орнында (мысалы, Ресей ПМ Мәскеу университетінде, Ресей ПМ Санкт-Петербург университетінде, Ресей ПМ Саратов заң институтында, Ресей ПМ Волгоград академиясында және т.б.) алуға болады..

Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 21 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-305/2020 бұйрығымен бекітілген «Денсаулық сақтау саласындағы мамандықтар мен мамандандырулардың номенклатурасын, денсаулық сақтау қызметкерлері лауазымдарының номенклатурасы мен біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» «Сот

медицинасы» кәсіптік тобындағы қызметкерлер лауазымдарының біліктілік сипаттамалары Сот-медициналық, сот-психиатриялық, сот-наркологиялық сарапшыларды медициналық жоғары оқу орындары дайындайды.

«Сот медицинасы» кәсіптік тобының қызметкерлері үшін келесі біліктілік талаптары қарастырылған:

Кесте 12. «Сот медицинасы» кәсіптік тобының қызметкерлеріне қойылатын біліктілік талаптары

Лауазымның атауы	Біліктілік талаптары
Дәрігер – сот-медициналық сарапшы (жалпы сараптамалық, сот-биологиялық, химиялық-токсикологиялық, сот-гистологиялық, медициналық-криминалистикалық, молекулалық-генетикалық зерттеулер)	«Денсаулық сақтау» мамандығы бойынша жоғары білім және «Сот-медициналық сараптама» мамандығы бойынша жоғары оқу орнынан кейінгі медициналық білім Сараптама, жалпы сараптамалық зерттеу сарапшысының дәрігері үшін маман сертификаты денсаулық сақтау саласының «Сот-медициналық сараптама» мамандығы бойынша
Біліктілігі орта деңгейдегі мамандардың лауазымдары Медициналық бике/аға	Бейіні бойынша техникалық және кәсіптік (орта арнайы, орта кәсіптік) медициналық білім, мамандығы бойынша еңбек өтілі 3 жылдан кем емес, мамандық бойынша маман сертификаты немесе орта білімнен кейінгі («Мейірбике ісі» мамандығы бойынша қолданбалы бакалавриат) немесе жоғары медициналық («Мейірбике ісі», «Емдеу ісі», «Педиатрия» мамандықтары бойынша, «Жалпы медицина» мамандығы бойынша бакалавриат) білімі, еңбек өтіліне талап қойылмайды және біліктілігі орташа деңгейдегі маман сертификаты.
Зертханашы	«Зертханалық диагностика» мамандығы бойынша техникалық және кәсіптік (орта арнаулы, орта кәсіптік) медициналық білім (немесе «Гигиена және эпидемиология» мамандығы бойынша орта медициналық білім немесе «Зертханалық диагностика» мамандығы бойынша фармацевтикалық білім және біліктілікті арттыру)

Лауазымның атауы	Біліктілік талаптары
	немесе "Емдеу ісі", "Педиатрия" мамандықтары бойынша жоғары медициналық білім, мамандығы бойынша бакалавриат «Жалпы медицина» және «Зертханалық диагностика» мамандығы бойынша біліктілікті арттыру.

Сарапшы кадрларды іздеу, іріктеу және орналастыру мәселелері бойынша

1 Кадрлардың: сот сарапшыларының, сот-медициналық, сот-наркологиялық, сот-психиатриялық сарапшылардың, орта және кіші медициналық персоналдың жоғары тапшылығы.

2 Кадрлар мен әлеуметтік мәселелерді шешуге, кадрларды тартуға, қажетті біліктілік деңгейіндегі кадрларды даярлауға бағытталған іс-шаралардың әзірленген кешенді бағдарламасының болмауы жақын болашақта сот, сот-медициналық, сот-наркологиялық, сот-психиатриялық сараптамалардың бүкіл жүйесінде кадрлардың айтарлықтай тапшылығына әкелуі мүмкін. .

3 СЭО-да техникалық персоналдың жетіспеушілігі және оларды даярлау мен біліктілігін арттыру жүйесінің болмауы.

4 Әлеуметтік кепілдіктердің болмауы.

5 Еңбекке ақы төлеудің төмендігі.

4.4. Ұлттық, салалық біліктілік шеңберлері мен кәсіптік стандарттарды әзірлеудің халықаралық тәжірибесі

European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop) ұсынған талдауға сәйкес¹ біліктілік шеңберлерінің (NQF) Еуропадағы біліктілік құрылымының өзгеруіне ықпал еттіп, Еуропалық біліктілік шеңбері (EQF), ұлттық дамудың катализаторы ретінде әрекет етеді 2005 жылға дейін NCR Еуропаның үш елінде құрылды: Ирландия, Франция және Ұлыбритания. 2018 жылы құрылымдар Еуропалық біліктілік жүйесі бойынша ынтымақтасатын барлық 39 елде (ЕО-ға мүше 28 мемлекет, Албания, Босния және Герцеговина, Бұрынғы Югославия Македония Республикасы, Исландия, Косово, Лихтенштейн, Черногория, Норвегия,) әзірленді немесе әзірленуде және енгізілуде. , Сербия, Швейцария және Түркия). Бұл шеңберлер әртүрлі кезеңдерге жеткенімен, қазіргі уақытта олардың саны артып, өз елдеріндегі білім беру және кәсіптік оқыту саясаты мен тәжірибесіне өз үлесін қоса бастады.

39 ел Еуропалық біліктілік жүйесін жүзеге асыруда ынтымақтасады.

1 Cedefop (2018). National qualifications framework developments in Europe 2017. Luxembourg: Publications Office. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/029873> (дата обращения 12.03.2020г)

35 ел өздерінің ұлттық біліктілік шеңберлерін (ҰБК) ресми түрде құрды немесе ресми түрде қабылдады; 4 ел әлі күнге дейін өздерінің ҰБК құрылымы және/немесе ресми қабылдауы бойынша жұмыс істеуде; Бас кеңсесі Туринде (Италия) орналасқан Еуропалық білім беру қоры (ЕБҚ) 2014 жылы олардың кәсіптік оқыту жүйесін жетілдіруге жәрдемдесу мақсатында Еуропалық Одақтың (ЕО) шекарасында орналасқан елдер бойынша зерттеулер жүргізді.²

Соңғы жылдары ЕО елдерінің көпшілігінде және шын мәнінде бүкіл әлемде біліктіліктер мен білім беру бағдарламаларының тұжырымдамалық базасында айтарлықтай өзгерістер болды: оқыту нәтижелері арқылы біліктілікті анықтау тенденциясына көшу. **Жылы оқыту нәтижелерінде білім алушы оқу курсы аяқтағаннан кейін нені білуі, түсінуі және не істей алуы керектігі сипатталады.** Нәтижелер бізге белгілі бір біліктіліктің мазмұны туралы ақпарат беретіндіктен, олардың белгілі бір анықтығы бар. Сонымен бірге біліктілік анықтамасын осыған негіздей отырып **білім алушы қол жеткізуі тиіс, дәстүрлі бастапқы деректер бойынша емес (мысалы, оқу бағдарламасының ұзақтығы).** оқыту нәтижелері арқылы біліктілікті анықтау оқытудың әр түрлі траекторияларын дамытуға ықпал етеді (формальды немесе формальды емес оқыту), оның шеңберінде оқыту бүкіл еңбек қызметі барысында танылады және көтермеленеді.

90-шы және 2000-шы жылдардың басында ETF стандарттарды әзірлеу және қолдану бойынша төрт том шығарды. Осы уақыт ішінде ЕО елдері мен ЕҚҰ Консультативтік форумына мүше серіктес елдер кәсіптік білім беру мен оқытудың кез келген заманауи стандарты кем дегенде келесі үш құрамдас бөлікті қамтуы тиіс деп келісті:

- **еңбек саласындағы талаптар:** Білім алушы еңбек саласында не істей алуы тиіс?

- **оқыту саласындағы талаптар:** Еңбек саласында жоғары нәтижелі болу үшін білім алушы нені үйренуі керек?

- **бағалау саласындағы талаптар:** Білім алушының нені үйренгенін және еңбек саласында нені орындай алатынын қалай білуге болады?

КӘСІБИ СТАНДАРТТАР

Cedefop зерттеуінде қарастырылған ЕО-ға мүше елдердің шамамен үштен екісі³ біліктілігі бойынша және ЕҚҰ серіктес елдерінің шамамен 75% -ы дамыған немесе сатысында кәсіптік стандарттарды әзірлеу. Мұндай стандарттар белгілі бір кәсіп аясындағы қызметке қойылатын талаптарды белгілейді.

2 Совершенствование системы профессиональных квалификаций реформирование системы профессиональных квалификаций в странах-партнёрах ЕФО // https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/46F0394EFF6863B6C1257CAD004D7CCB_Making%20better%20vocational%20qualifications_RU.pdf (Дата обращения 12.03.2020г)

3 Cedefop (2018). National qualifications framework developments in Europe 2017. Luxembourg: Publications Office. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/029873> (дата обращения 12.03.2020г)

Олар белгілі бір біліктілікке жататын қызмет бейіні бойынша білім алушыларға ақпарат беру арқылы біліктіліктердің еңбек нарығының қажеттіліктеріне сәйкестігін қамтамасыз етуге көмектесе алады.

БІЛІМ БЕРУ СТАНДАРТТАРЫ

Білім беру стандарттары – бұл білім беру үдерісінің сапасының критерийлері немесе білім беру жүйесінің нәтижелері, оларды формальды оқу үдерісі аяқталғаннан кейін күтілетін білімдер мен қабілеттер арқылы сонымен қатар білім беру ұйымдарына қабылдау талаптары, емтихандар және т.б. сипаттауға болады, Олар білім мен дағдыларды біртіндеп қалыптастыру алгоритміне негізделеді және көбінесе оқу пәндері немесе пәндер арқылы сипатталады. Еуропадағы білім беру стандарттарының әртүрлілігі кәсіптік стандарттардың әртүрлілігі сияқты кең болып табылады. Еуропаның көптеген елдерінде біліктілікті әзірлеу кезінде білім беру стандарттары да, кәсіптік стандарттар да екі түрі де өзара байланысты – еңбек нарығы мен білім беру саласы арасындағы байланысты нығайту мақсатында ескеріледі.

Алайда, басқа елдерде біліктілік тек білім беру стандарттарына реформалар әлі толық жүргізілмегендіктен немесе білім беру стандарттарын белгілейтін органдар арасындағы тікелей ынтымақтастықты қамтамасыз етуде басқа үйлестіру тетіктері қолданылғандықтан оқу материалы мен еңбек нарығының қажеттіліктерін анықтауға – кәсіптік стандарттарды енгізу бойынша жауапты құрылымдарға негізделеді. Екінші жағдайды Германияда немесе әлеуметтік серіктестері бар Скандинавия елдері біліктілікті қалыптастыруға және оқытудың өзін қамтамасыз етуге белсенді қатысатынын байқауға болады.

Айта кету керек, бірнеше елдерде ұлттық кәсіптік біліктіліктің британдық моделі қолданылады, оған сәйкес біліктілік тек кәсіби стандарттарға негізделеді. Оқыту бағдарламаларынан бөлек болғандықтан, мұндай біліктіліктер әсіресе бейресми және стихиялық оқытуды ресми тану саласында пайдалы болуы мүмкін.

ЕУРОПАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ҚОРЫНЫҢ (ЕБҚ) СЕРІКТЕС ЕЛДЕРІНДЕГІ СТАНДАРТТАР

ҚББ серіктес елдерінің көпшілігінде біліктілікті анықтауда білім беру стандарттары қолданылады (соның ішінде Қазақстанда). Мұндай стандарттар мазмұны бойынша әр түрлі болады. Алайда, олардың кейбіреулері, ең алдымен, біліктілікті арттыру кезінде кәсіби стандарттарды әзірлейді.

- **Жылы Түркияның** ұлттық кәсіптік стандарттармен тікелей байланысты кәсіптік біліктіліктің жаңа түрі бекітілді. Мұндай «салалық» ұлттық кәсіптік біліктіліктер ETF серіктес елдері арасында кәсіби стандарттарды әзірлеу мен ілгерілетудегі ең оң динамикада белгілі бір салада жұмыс істеп жүрген адамдарды сертификаттау және оқыту процестерінде пайдалануға арналған.

- **Украинада** кәсіптік стандарттар негізінде салалық комитеттер әзірлейтін осындай салалық біліктіліктерді әзірлеу туралы заң қабылданды. Бұл заңды Украинаның жұмыс берушілер конфедерациясы ұсынған.

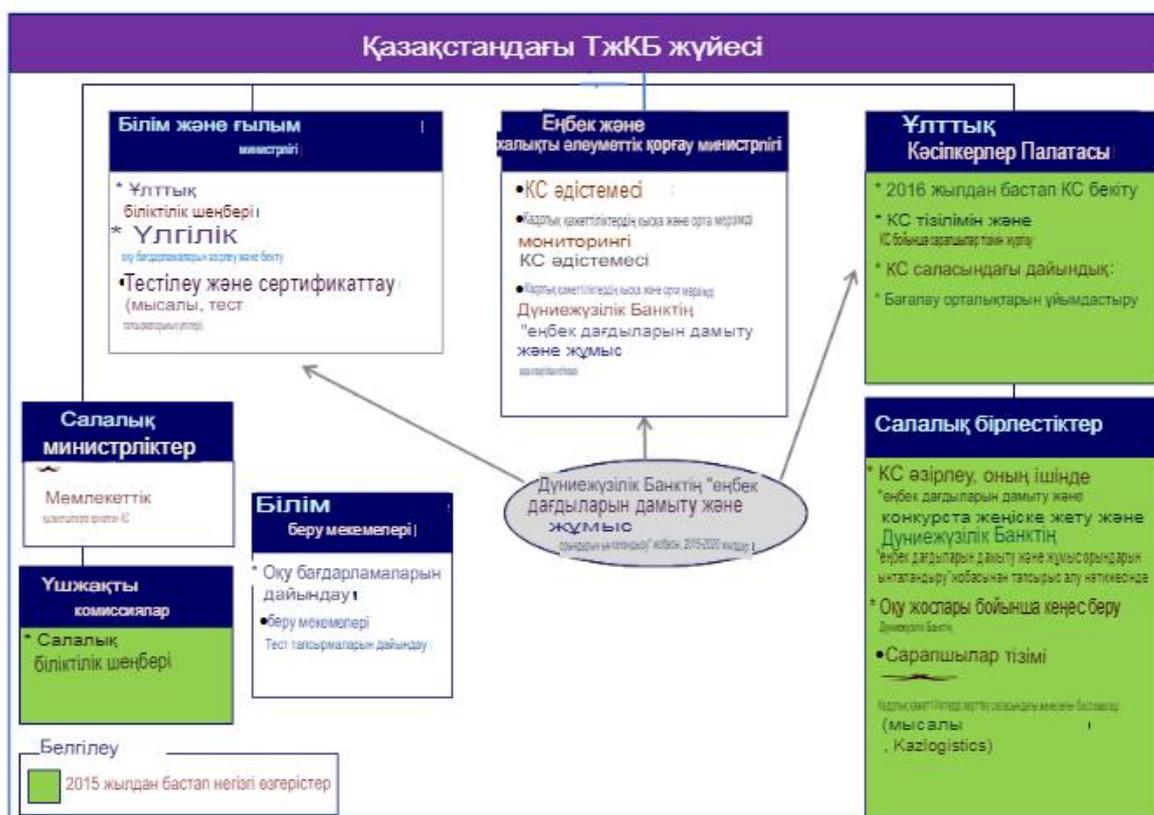
- **Эстонияда** қазіргі уақытта ЕО-ға мүше болып табылатын, Эстонияның Біліктілік мәселелері жөніндегі басқармасы Куцекоданың басшылығымен кәсіптік кеңестер әзірлейтін және біліктілікті беруге жауапты кәсіптік органдар беретін ұқсас "кәсіптік біліктілік" жүйесі сәтті енгізілді. .
- **Ресейде** Ресей Федерациясының Президенті жанындағы Кәсіптік біліктілік жөніндегі ұлттық кеңес жұмыс істейді, оның құрамына әр түрлі салалар бойынша 28 кеңес кіреді. Кәсіби стандарттарды әзірлеу және осы стандарттарға сәйкес мамандарды сертификаттау үшін тәуелсіз бағалау жүйелерін құру бойынша салалар арасындағы жұмысты үйлестіру үшін Біліктілікті арттыру жөніндегі ұлттық агенттік құрылды. 2014 жылдан бастап 500-ден астам кәсіби стандарттар әзірленді (бір кәсіпке 1 кәсіби стандарт). Ресей Федерациясының Еңбек министрлігі бекіткен КС Ресей Федерациясының Әділет министрлігінде тіркеледі, тіркеуден өткеннен кейін Еңбек министрлігі кәсіптік стандарттар тізіліміне енгізеді. Кәсіптік стандарттардың ұлттық тізіліміне 2 қосалқы тізілім кіреді: кәсіптік стандарттар тізілімі және кәсіптік біліктілік кеңестерінің тізілімі.
- **Қазақстанда** Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) бағдарламасы мамандарының зерттеулерінің нәтижелері бойынша біліктілік құрылымы. ЭЫДҰ, ағылшын. Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) Қазақстан Республикасы Үкіметінің, жеке сектордың, білім беру мекемелерінің консультациялық көмегі арқылы Еуразия елдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру. және халықаралық ұйымдардың ⁴ 7 және 8-суреттерде көрсетілген түрде ұсынылған.

4 OECD (2019), Казахстан: мониторинг процесса повышения квалификации кадров посредством внедрения профессиональных стандартов, OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/central-asia/Kazakhstan-Monitoring-Skills-Development-through-Occupational-Standards-2019-RUS.pdf> (дата обращения 15.03.2020г)

Дереккөз: ЭЫДҰ жүргізген талдау.

Сурет 7. Қазақстандағы біліктілік құрылымы

Дереккөз: ЭЫДҰ қайталама зерттеулер мен сұхбаттар негізінде жүргізген талдау.

Сурет 8. Қазақстандағы кәсіптік білім беру және оқыту жүйесі (ТЖКБ).

Қазақстан Ұлттық біліктілік шеңбері үшін Еуропалық біліктілік шеңберін (EQF) негізге алды.

Қазақстан Республикасының Ұлттық біліктілік жүйесінің негіздерін қалыптастыру жөніндегі жұмыс 2016 жылдан бастап Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Халықаралық қайта құру және даму Банкі арасындағы "Еңбек дағдыларын дамыту және жұмыс орындарын ынталандыру" жобасы бойынша серіктестік туралы келісім аясында жалғасуда. Осы жобаны жүзеге асыру мерзімі 5 жыл (2016-2020 жж.). "Кәсіби стандарттарды жетілдіру, оның ішінде қайта қарау және бекіту процестерін жетілдіру" 1.1 кіші компоненті аясында 550-ге жуық кәсіби стандарттарды әзірлеу жоспарлануда⁵. Кәсіби стандарттар келесідей болуы мүмкін жұмыс берушілер бірлестіктерінің бастамасымен өндірістік кәсіпорындар, оқу орындары мен ғылыми мекемелер сарапшыларының бірлескен топтары әзірледі. "Сот-сараптама қызметі" саласы үшін СБШ-ның 8 деңгейімен халықаралық тәжірибені ескере отырып, СБШ әзірленетін болады.

2016 жылғы реформалардың нәтижесінде "Атамекен" Ұлттық кәсіпкерлер палатасы бизнестің қомақты қатысуы бар экономика секторлары үшін СБШ және КС бекітеді. "Сот-сараптама қызметі" саласы объективті себептерге

⁵ Данные НПП «Атамекен» <https://atameken.kz/ru/pages/542-profstandart> (Дата обращения 15.03.2020)

байланысты негізінен мемлекетпен реттелетіндіктен, саланың СБШ және ҚС Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Салалық комиссиясымен кәсіби қоғамдастықтың және мүдделі тараптардың қатысуымен бекітілетін болады. тараптардың келісімі бойынша.

4 ЭҚЖЖ бойынша кәсіптік қызметтің әрбір түрінің кәсіпорындарындағы ҰҚЖ бойынша кәсіптер мен кәсіптердің негізгі топтарының сипаттамасы және олардың білімі бойынша тиісті біліктіліктері

№ р/с	НҚЗ	ЭҚЖЖ	Кәсіптік кіші топ	Кәсіптің (лауазымның) атауы
1	2611-7-002	71.20.5 Медициналық сараптамалардан басқа, сот сараптамалары мен зерттеулерін жүргізу жөніндегі қызмет	сот экономикалық сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
2	сот тауартанушылық сараптамасы		Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)	
3	адамның психофизиологиялық процестеріне сот сараптамасы		Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)	
4	соттық дінтану сараптамасы		Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)	
5	құжаттардың сот сараптамасы		Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)	
6	сот портреттік сараптамасы		Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)	
7	сот бейнефонографиялық сараптамасы		Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)	
8	сот фототехникалық сараптамасы		Басшы (бөлім, қызмет, сектор)	

			Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
9		сот трасологиялық сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
10		жол-көлік оқиғаларының және көлік құралдарының мән-жайларына сот сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
11		зағтар мен материалдардың сот сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
12		сот баллистикалық сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
13		сот-құрылыс сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
14		сот технологиялық сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
15		сот өрт-техникалық сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
16		соттық жарылыс- техникалық сараптама	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)

17			есірткі құралдарының, психотроптық заттардың, олардың аналогтары мен прекурсорларының сот сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
18			сот экологиялық сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
19			гендік түрлендірілген организмдердің сот сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
20			техногендік сипаттағы апаттардың сот сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
21			Сот биологиялық сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
22			Сот молекулалық-генетикалық сараптамасы	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға) Зертханашы Медбике Санитар
23	2216-5-001 2212-8-008 2212-8-009 2269-9	86.90.1 Сот-медициналық сараптама өндірісі бойынша қызмет сараптамалар мен зерттеулерді	Қылмыстық, азаматтық және әкімшілік істер материалдары бойынша сот-медициналық сараптама, мәйіттердің жәбірленуші айыпталушылардың және басқа адамдардың	Басшы (бөлім, бөлімше) Сот-медициналық сарапшы дәрігер Медбике Зертханашы Медициналық тіркеуші Санитар
24			сот химиялық-токсикологиялық	Басшы (бөлім, бөлімше)

			сараптамасы	Сот-медициналық сарапшы дәрігер Медбике Зертханашы Медициналық тіркеуші Санитар
25			сот-биологиялық сараптама (медициналық)	Басшы (бөлім, бөлімше) Сот-медициналық сарапшы дәрігер Медбике Зертханашы Медициналық тіркеуші Санитар
26			сот-гистологиялық сараптама	Басшы (бөлім, бөлімше) Сот-медициналық сарапшы дәрігер Медбике Зертханашы Медициналық тіркеуші Санитар
27			сот медициналық-криминалистикалық сараптамасы	Басшы (бөлім, бөлімше) Сот-медициналық сарапшы дәрігер Медбике Зертханашы Медициналық тіркеуші Санитар
28			сот-наркологиялық сараптама	Басшы (бөлім, бөлімше) Сот-наркологиялық сарапшы дәрігер Медбике Зертханашы Медициналық тіркеуші Санитар

29			сот-психиатриялық сараптама	Басшы (бөлім, бөлімше) Сот-психиатриялық сарапшы дәрігер Медбике Зертханашы Медициналық тіркеуші Санитар
30			сот-психологиялық сараптама	Басшы (бөлімнің, бөлімшенің) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)
31	2611-7-001	72.19.9 Жаратылыстану және техникалық ғылымдар саласындағы өзге де зерттеулер мен әзірлемелер	Жаратылыстану және техникалық ғылымдар саласындағы ғылыми зерттеулер, сот-сараптамалық әдістемелерді әзірлеу және енгізу	Бас ғылыми қызметкер Жетекші ғылыми қызметкер
32		72.11.0 Биотехнологиялар саласындағы ғылыми зерттеулер мен эксперименттік әзірлемелер	Биотехнологиялар саласындағы ғылыми зерттеулер, сот-сараптамалық әдістемелерді әзірлеу және енгізу	Бас ғылыми қызметкер Жетекші ғылыми қызметкер
33		72.20.9 Басқа топтамаларға енгізілмеген қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулер мен эксперименттік әзірлемелер	Қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар саласындағы ғылыми зерттеулер, сот-сараптамалық әдістемелерді әзірлеу және енгізу	Бас ғылыми қызметкер Жетекші ғылыми қызметкер

34	2611-7-001	85.5 Білім берудің басқа түрлері	Сот-сараптама қызметімен байланысты оқу-әдістемелік жұмыс	Бас ғылыми қызметкер Жетекші ғылыми қызметкер
35		85.59.9 Басқа топтамаларға енгізілмеген, білім беру саласындағы өзге де қызмет		Бас ғылыми қызметкер Жетекші ғылыми қызметкер

5 Саланың (аяның) кәсіптік стандарттарының тізбесі: қолданыстағы және әзірлеуге жоспарланған.

Осылайша, сот-сараптама қызметі саласы үшін кәсіптік стандарттарды одан әрі әзірлеуге арналған кәсіптер саны 28-ді құрады. Кәсіптік стандарттардың санын кәсіби қоғамдастықпен талқылау нәтижелері бойынша түзетуге болады. Кәсіптер (лауазымдар) 2 кәсіптік топқа топтастырылған:

- 1) Сот сараптамасы;
- 2) Сот медицинасы.

Кәсіптердің (лауазымдардың) атауларын айқындау кезінде басқа салалар үшін бейінді болып табылатын және салалық сипатқа ие кәсіптер (лауазымдар) есепке алынбаған (жалпы басшылық, жоспарлау-экономикалық, қаржылық-бухгалтерлік, заңгерлік, ақпараттық технологиялар және т.б.), жекелеген сабақтас кәсіптерді (лауазымдарды) қоспағанда, басқа салаларда бар немесе барлық салаларға ортақ, бірақ сонымен бірге қарастырылып отырған кәсіптік қызметтің өндірістік процесінде маңызды рөл атқаратын (мейірбике, медбике, зертханашы). Сондай-ақ, тарифтік-біліктілік сипаттамалары бойынша қолданыстағы кәсіптерден (лауазымдардан) туындайтын кәсіптердің (лауазымдардың) атаулары ескерілмеген (мысалы, сарапшы (бас, жетекші, аға)).

6 Қорытындылар мен ұсыныстар

Саланың функционалдық талдауы бойынша қорытындылар:

Салада бар ЭҚЖЖ кодтары бойынша кәсіптік топтар мен кіші топтар бойынша бөлу кейбір жағдайларда маңызды емес болып табылады, сонымен қатар Қазақстан Республикасының Экономикалық қызмет түрлерінің жіктеуішінің (ЭҚЖЖ) кодтары бойынша қамтылмаған кәсіптік топтар мен кіші топтар бар және кәсіптердің ұлттық жіктеуішінің (ҰБ) кодтары бойынша.

Жүргізілген талдау негізінде "Сот-сараптама қызметі" саласында ұсыныстар жасалды **қазіргі уақытта 4 кәсіби топты бөлу және болашақта 1 кәсіби топты бөлу ұсынылды:**

- сот сараптамасы;
- сот медицинасы;
- сот-сараптама қызметімен байланысты ғылыми зерттеулер;
- сот-сараптама қызметімен байланысты білім беру қызметі;

- сот-сараптама кадрларының құзыреттерін бағалау/сот-сараптама кадрларын сертификаттау (перспективада)

Сот-сараптама қызметі саласы үшін кәсіптік стандарттарды одан әрі әзірлеу үшін олардың саны 28 бірлікті құрады. Кәсіби стандарттардың саны кәсіби қоғамдастықпен талқылау нәтижелері бойынша түзетілуі мүмкін.

Кәсіптердің ұлттық жіктеуіші (ҰБЖ) бойынша қорытындылар:

Кәсіптердің (лауазымдардың) атауларын айқындау кезінде басқа салалар үшін бейінді болып табылатын және жалпы салалық сипатқа ие кәсіптерді (лауазымдарды) ескермеу ұсынылады.

ҰБЖ-дан салаға арналған кәсіптерді талдау негізінде кәсіптік топтар мен кіші топтар бойынша ұсынылған лауазым атауларымен (1-қосымша) СБШ сипаттамасы құрастырылды.

Негізгі статистикалық деректер бойынша қорытындылар:

Салада 2012-2016 жылдардағы талдау нәтижелері бойынша сот-наркологиялық (29,3%), сот-психиатриялық (26,3%), сот-медициналық (25%), сондай-ақ техникалық (19,5%), орта (14,6%) және кіші медициналық қызметкерлер (9,5%) тапшылығының жоғары өсімі байқалады. .

Айта кету керек, зейнеткерлік жастағы жұмыс істейтін сарапшылардың көп болуы да мүмкін сарапшы кадрлардың тапшылығы жағдайына кері әсерін тигізу.

Орташа алғанда, ОШЕ бойынша кадр тапшылығы 2023 жылдың қазан айындағы жағдай бойынша қызметкерлердің жалпы санының шамамен 13%-ын құрайды (мәліметтер "Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Сот сараптамалары орталығы" РМҚК ұсынған).

Халықаралық тәжірибе бойынша қорытындылар:

"Сот-сараптама қызметі" саласы үшін СБШ-ны Еуропа елдерінің тәжірибесін, сондай-ақ ЕҚҰ мен ЭЫДҰ-ның серіктес елдерінің оң тәжірибесін ескере отырып әзірлеу ұсынылады.

Келешекте сот-сараптамалық кадрлардың сертификаттау органын құру мәселесін қарастыру кезінде үлгілік сынақтарды әзірлеу үшін салаға арналған әзірленген ҚС басшылыққа алу, халықаралық стандартқа сәйкес аккредиттеу рәсімінен өту ұсынылады. ҚР СТ ISO/IEC 17024 [28] "Атамекен" ҚР Ұлттық кәсіпкерлер палатасының Сертификаттау орталықтарының тізіліміне енгізу.

ҰБЖ-дан салаға арналған сабақтарды талдау негізінде кәсіптік топтар мен кіші топтар бойынша ұсынылған лауазым атауларымен (1-қосымша) СБШ сипаттамасы құрастырылды.:

- СБШ деңгейінің, ҰБЖ деңгейінің;
- Сатылар;
- Ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлдер;
- білімдерін, дағдыларын (іскерліктерін);
- Кәсіби құзыреттердің бар болуы;

Тұлғалық құзыреттіліктер (ұсынылатын).

СБШ біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы

Деңгей СБШ	ҰБЖ-дан сабақ	Деңгей ҰБЖ	Сатылар	Ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлі	Білімдер	Іскерліктер (Дағдылар)	Тұлғалық құзыреттіліктер (ұсынылатын)
Сабақтас және толассыз басқарушылық процестер							
8	1210-0 Басшы (СЭО және СЭО аумақтық бөлімшелерінің директоры)	8	Бастамашылық және жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау, процестердің орындалуын талдау және реттеу, өзгерістерді басқару	Басқарма	Инновациялық-кәсіби қызмет саласындағы әдіснамалық білім. Қызметтің және өзара іс-қимылдың кооперативтік жүйелерін құру туралы білім. Сыни талдау, бағалау үшін арнайы білімдер, жаңа күрделі идеялардың синтезі. Қызметті дамыту мақсатында жаңа идеяларды әзірлеуге,	Қызметті дамытуға, жаңа білім мен шешімдерді алуға бағытталған жаңа жобаларды әзірлеу және жүзеге асыру дағдылары. Логикалық әдістерді пайдалана отырып, стратегиялық шешімдерді қабылдау дағдылары, кәсіби іс-әрекет	Адамдарды басқару Топтық жұмыс Көшбасшылық қасиеттер Стратегиялық және жүйелі ойлау Тиімді коммуникация дағдылары Тұрақты өзін-өзі дамыту Инновациялылық

					<p>ақпаратты бағалауға тұрақты қызығушылық таныту қабілеті</p>	<p>пен өзара әрекеттестік модельдерін құру және сынақтан өткізу. Зерттеудегі және/немесе инновациядағы маңызды мәселелерді шешу үшін синтездеу және бағалау дағдылары, кәсіби пікірталастарға қатысу және зерттеу нәтижелерін халықаралық деңгейде жариялау мүмкіндігі академиялық басылымдарда</p>	
7	1210-0 Басшының	7	Бастамашылық және	Басқарма	Тұжырымдамалық кәсіби білім және	Жаңа шешімдер мен тәсілдерді	Адамдарды басқару

	орынбасары (СЭО және СЭО аумақтық бөлімшелері директорының орынбасары)		жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау, процестердің орындалуын талдау және реттеу, өзгерістерді басқару		сот-сараптамалық қызмет саласындағы тәжірибенің болуы. Кәсіби саладағы ақпаратты іздеуді, талдауды, бағалауды жүзеге асыру, қызметті дамыту мақсатында жаңа білімді калыптастыру қабілеті	әзірлеуді қоса алғанда, технологиялық және әдістемелік сипаттағы мәселелерді шешу дағдылары. Дағдылар құрылымдық бөлімшенің немесе ұйымның қызметін ұйымдастыру және басқару. Мақсаттар қоюды және тандалған мақсаттарды анықтау және негіздеу мүмкіндігі оларға қол жеткізу әдістері	Топтық жұмыс Көшбасшылық қасиеттер Стратегиялық және жүйелі ойлау Тиімді коммуникация дағдылары Тұрақты өзін-өзі дамыту Инновациялылық
Бөлім 2. Негізгі салалық процестер							
6	2611-7-002	6	Процестердің	Қызмет	Кәсіби саладағы	Белгілі бір	Топтық жұмыс

	Басшы (бөлім, қызмет, сектор) Сот сарапшысы (бас, жетекші, аға)		орындалуын ұйымдастыру және бақылау, талдау және реттеу, өзгерістерді басқару	көрсету/ немесе негізгі өндіріс	теориялық және практикалық білім, оның ішінде сот-сараптамалық қызмет	білім саласына жататын және шешу жолдарын таңдау мен алуан түрлілігін көздейтін технологиялық және әдістемелік сипаттағы мәселелерді шешу дағдылары.	Аналитикалық және жүйелік ойлау Тиімді коммуникация дағдылары
	2216-5-001 2212-8-008 2212-8-009 Басшы (бөлім, бөлімше) Сот-медициналық сарапшы дәрігер Сот-наркологиялық сарапшының дәрігері Сот-психиатриялық сарапшы дәрігер				саласындағы инновациялық білім. Кәсіби ақпаратты іздеуге, талдауға және бағалауға қабілеттілік	Технологиялық процестерді әзірлеу, енгізу, бағалау және түзету дағдылары. Стратегия, саясат және мақсаттар шеңберінде еңбек қызметінің процестерін басқару және	Тұрақты өзін-өзі дамыту Шешім қабылдау кезіндегі дербестік Стресске төзімділік Сапаға бағдарлану
	2611-7-001 Бас ғылыми қызметкер Жетекші ғылыми қызметкер						

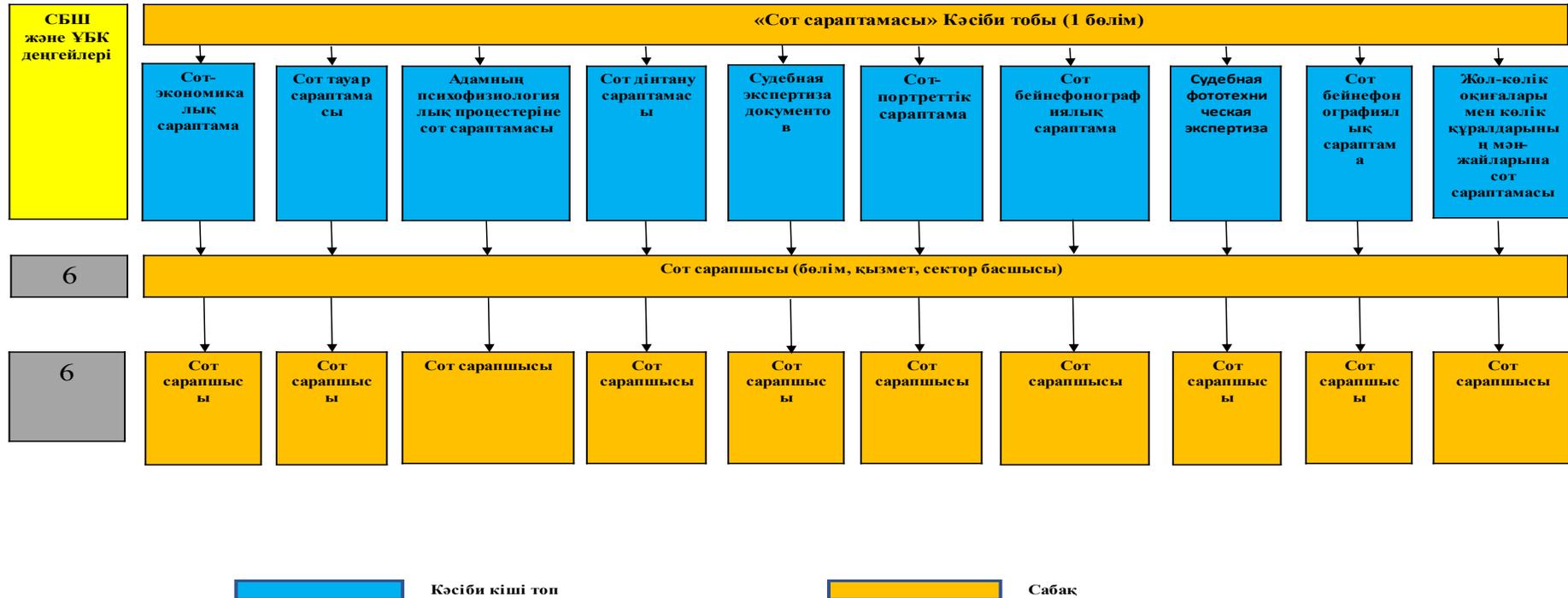
						бақылау білігі	
3-бөлім Өндіріске дейінгі және кейінгі процестер							
5	2269-9 Басқа мамандар-денсаулық сақтау саласының мамандары, н.в.д.г. (мейіргер, зертханашы)	5	Процестердің орындалуын талдау және реттеу, өзгерістерді басқару	Қызмет көрсету/ немесе негізгі өндіріс, Дайындық және өндірістен кейінгі процестер	Кәсіби саладағы теориялық және практикалық білім. Өз бетінше ізденуге қабілеттілік кәсіби міндеттерді шешу үшін қажетті ақпарат	Шешу тәсілдерін таңдауды және алуан түрлілігін, сондай-ақ әзірлеу мен ұсынуды көздейтін міндеттерді шешу дағдылары теориялық және практикалық білімді қолдана отырып, кәсіби мәселелерді шешудің әртүрлі нұсқалары. Іскерліктер ағымдағы және қорытынды бақылауды, қызметті бағалауды және	Топтық жұмыс Жоспарлау және ұйымдастыру Сапаға бағдарлану Тұрақты өзін-өзі дамыту Теориялық және практикалық білімді қолдана отырып, кәсіби міндеттерді өз бетінше шешу Стресске төзімділік

						түзетуді жүзеге асыру	
2	2269-9 Басқа мамандар-денсаулық сақтау саласының мамандары, н.в.д.г. (санитар)	2	процестерді орындау	Дайындаушы және өндірістен кейінгі процестер	Кәсіптік оқыту процесінде алынған базалық, жалпы білім беретін және тәжірибеге бағдарланған кәсіптік білім. дайындық және өз бетінше.	Стандартты және қарапайым бір типті практикалық есептерді шешу дағдылары. Білім мен практикалық тәжірибе негізінде белгілі әрекеттерден іс-әрекет тәсілдерін анықтай білу. Алынған нәтижелерді ескере отырып әрекет ете білу.	Топтық жұмыс Зейінділік Сапаға бағдарлану Жоспарлау және ұйымдастыру

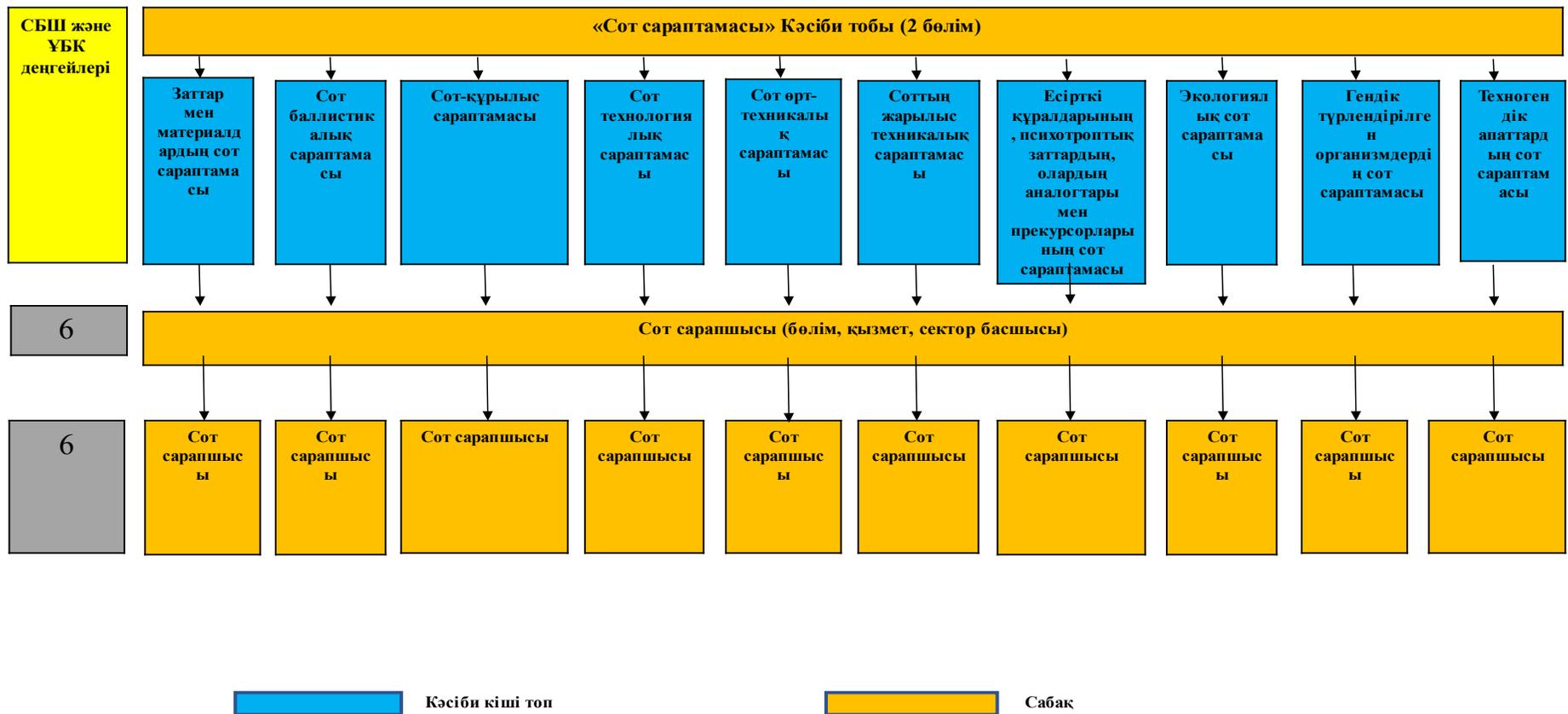
Кәсіптік топтардағы кәсіптерді көрсете отырып, кәсіптік біліктіліктің функционалдык картасы

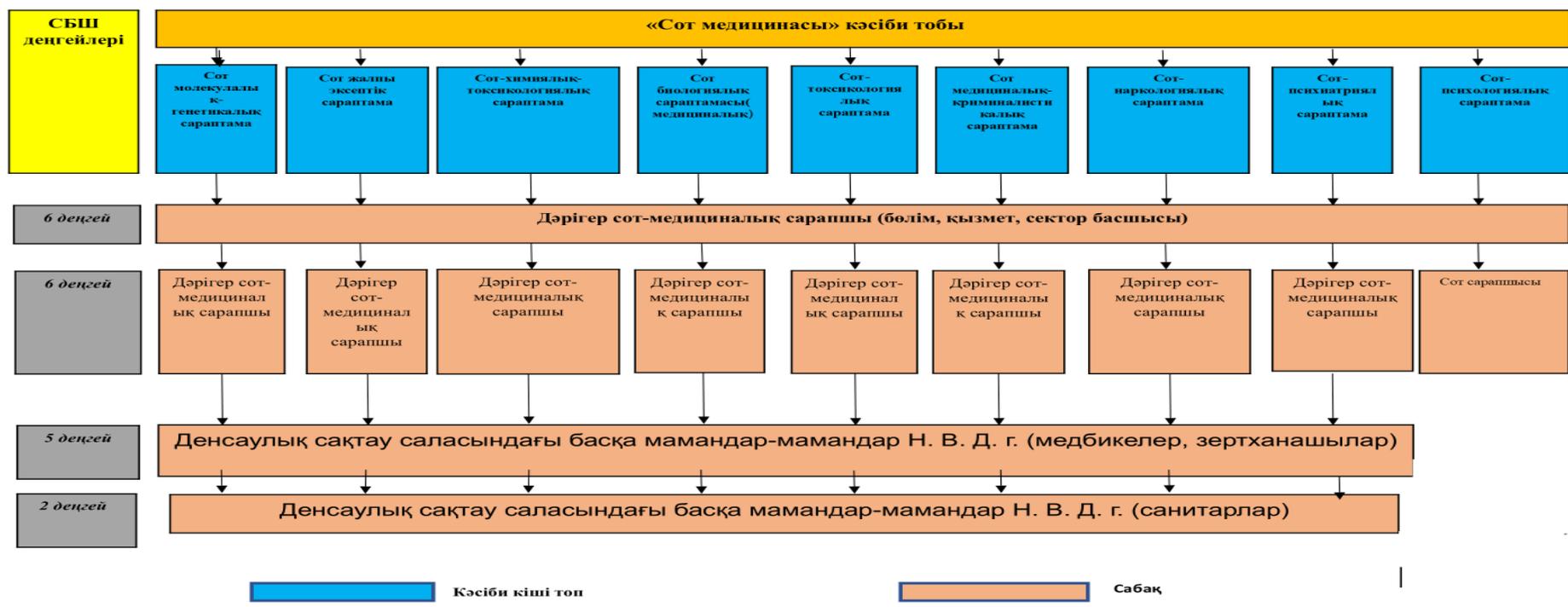
2-қосымша

Кәсіптік топтардағы кәсіптерді көрсете отырып, Кәсіптік біліктіліктің функционалдык картасы

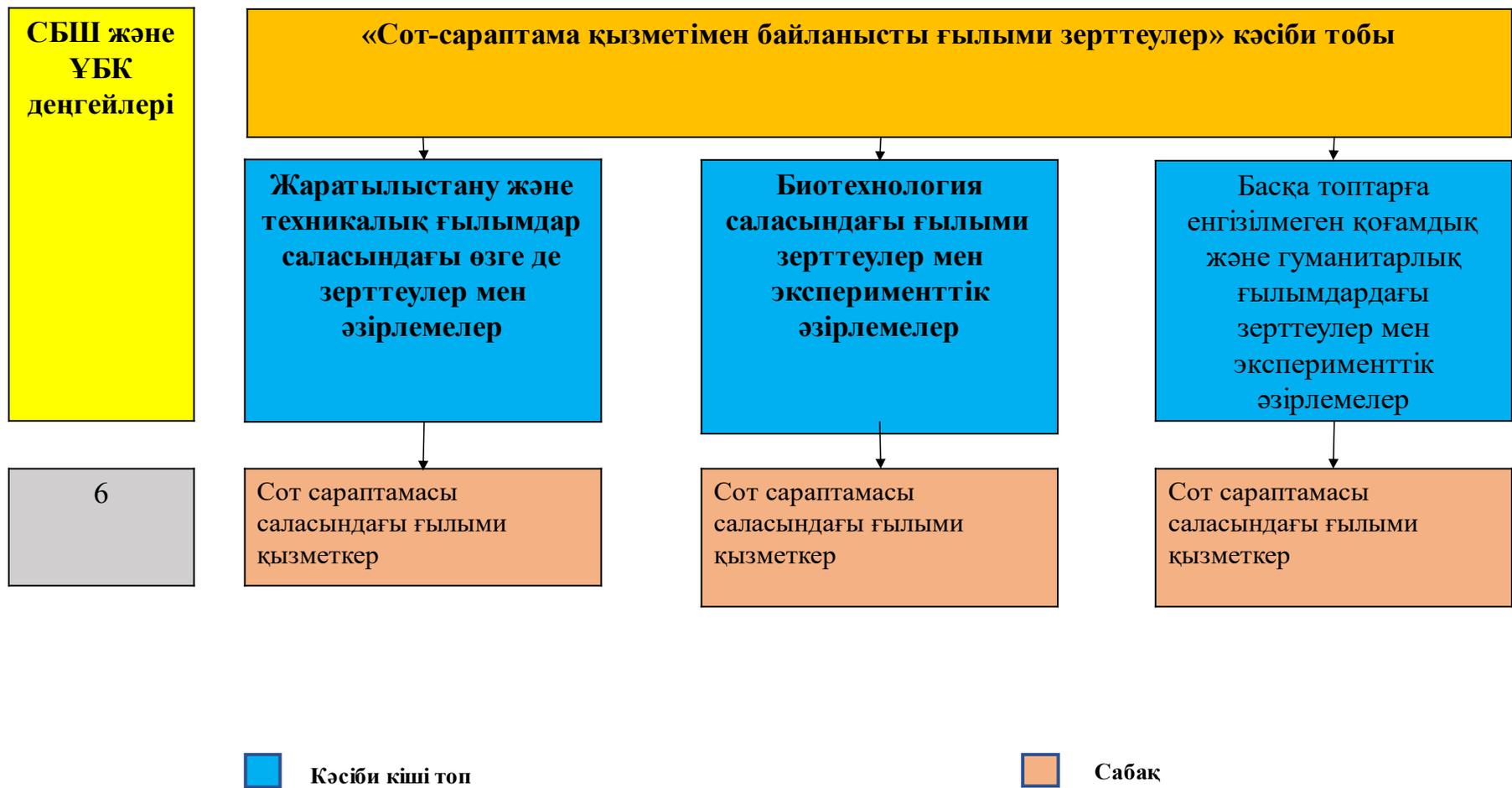
2-қосымша (қосымшасы)

4-қосымша

2008 (ISCO-08) және ҰБЖ кәсіптерінің халықаралық стандартты жіктемесін ескере отырып, СБШ-дағы кәсіптік біліктілік картасы

№	2008 жылғы сабақтардың халықаралық стандартты жіктемесі (бастауыш топтар)			Совпадение	01-2017 ҚР Ұлттық сабақ жіктеуіші (бастауыш топтар)			Совпадение	НАЦИОНАЛЬНЫЙ СТАНДАРТ ЗАНЯТИЙ	
	МСКЗ коды	Ағылшын тіліндегі атауы	Орыс тіліндегі атауы		ҰБЖкоды	Орыс тіліндегі атауы	Мемлекеттік тілдегі атауы		ҰБЖ коды	Орыс тіліндегі атауы
1	1120	Managing directors and chief executives	Директора и руководители высшего звена		1210	Руководитель (директор ЦСЭ и территориальных подразделений ЦСЭ)	Басшы (ССО және ССО аумақтық бөлімшелердің директоры)		1210-0	Руководитель (директор территориальных подразделений ЦСЭ)
2	1120	Managing directors and chief executives	Директора и руководители высшего звена		1210	Заместитель руководителя (заместитель директора ЦСЭ и территориальных подразделений ЦСЭ)	Басшының орынбасары (ССО және ССО аумақтық бөлімшелері директорының орынбасары)		1210-0	Заместитель руководителя (заместитель директора ЦСЭ и территориальных подразделений ЦСЭ)
3	2212	Specialist medical practitioners	Врачи-специалисты		2216	Врач судебно-медицинский эксперт	Дәрігер-сот-медициналық сарапшысы		2216-5	Врач судебно-медицинский эксперт

4	2212	Specialist medical practitioners	Врачи-специалисты		2212	Врач судебно-наркологический эксперт	Дәрігер-сот-наркологиялық сарапшысы		2212-8	Врач судебно-наркологический эксперт
5	2212	Specialist medical practitioners	Врачи-специалисты		2212	Врач судебно-психиатрический эксперт	Дәрігер-сот-психиатриялық сарапшысы		2212-8	Врач судебно-психиатрический эксперт
6	2619	Legal professionals not elsewhere classified	Специалисты-профессионалы в области права, не входящие в другие группы	ч	2611	Судебный эксперт	Сот сарапшысы		2611-7	Судебный эксперт
7	2619	Legal professionals not elsewhere classified	Специалисты-профессионалы в области права, не входящие в другие группы	ч	2611	Научный сотрудник в области судебной экспертизы	Сот сараптама-сы саласындағы ғылыми қызметкер		2611-7	Научный сотрудник в области судебной экспертизы
8	2269	Health professionals not elsewhere classified	Специалисты-профессионалы в области здравоохранения, не входящие в другие начальные группы	ч	2269	Другие специалисты-профессионалы в области здравоохранения, н.в.д.г. (медцинская сестра, лаборант)	Денсаулық сақтау саласындағы басқа кәсіби-мамандар, (медбике, зертханашы)		2269-9	Другие специалисты-профессионалы в области здравоохранения, н.в.д.г. (медцинская сестра, лаборант)

9	2269	Health professionals not elsewhere classified	Специалисты-профессионалы в области здравоохранения, не входящие в другие начальные группы	ч	2269	Другие специалисты-профессионалы в области здравоохранения, н.в.д.г. (санитар)	Денсаулық сақтау саласындағы басқа мамандар-мамандар, (санитар)	2269-9	Другие специалисты-профессионалы в области здравоохранения, н.в.д.г. (санитар)
---	------	---	--	---	------	--	---	--------	--

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V Еңбек кодексі
- 2 Әлеуметтік әріптестік және әлеуметтік және еңбек қатынастарын реттеу жөніндегі республикалық үшжақты комиссияның 2016 жылғы 16 наурыздағы хаттамалық шешімімен бекітілген Қазақстан Республикасының Ұлттық біліктілік жүйесі
- 3 "Білім туралы" Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Заңы
- 4 "Салалық біліктілік шеңберлерін әзірлеу және (немесе) өзектендіру қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 2023 жылғы 14 қыркүйектегі № 384 бұйрығы.
- 5 Қазақстан Республикасының Заңы 2017 жылғы 10 ақпандағы №44-VI ҚРЗ "Сот-сараптама қызметі туралы"
- 6 "Сот сараптамасының кейбір мәселелері туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 3 ақпандағы №34 қаулысы
- 7 Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданған) (23.03.2019 жылғы жағдай бойынша өзгертулер мен толықтырулармен)
- 8 "Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі" Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі №231-V Кодексі (11.01.2020 жылғы жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулармен)
- 9 Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім), Қазақстан Республикасының Жоғарғы Кеңесі 1994 жылы 27 желтоқсанда қабылдаған (10.01.2020 жылғы жағдай бойынша өзгертулер мен толықтырулармен).
- 10 "Әкімшілік құқық бұзушылық туралы" Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі №235-V Кодексі (16.01.2020 жылғы жағдай бойынша өзгертулер мен толықтырулармен)
- 11 Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитеті төрағасының 2017 жылғы "14" наурыздағы № 287 бұйрығымен бекітілген "Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сот сараптамалары орталығы" республикалық мемлекеттік қазыналық кәсіпорнының жарғысы
- 12 Қазақстан Республикасы Сот сарапшылары палатасының 2017 жылғы 16 маусымдағы Жалпы жиналысында бекітілген Сот сарапшылары палатасының жарғысы № 1 хаттама
- 13 ҚР СК 03-2019 "Экономикалық қызмет түрлерінің жалпы жіктеуіші (ЭҚЖЖ)" Қазақстан Республикасының Ұлттық жіктеуіші
- 14 ҚР СК 01-2017 "Кәсіптер жіктеуіші" Қазақстан Республикасының Ұлттық жіктеуіші

- 15 Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 2017 жылғы 27 наурыздағы № 306 бұйрығымен бекітілген сот сараптамасы органдары жүргізетін сот сараптамалары түрлерінің және Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі беретін сараптамалық мамандықтардың тізбесін Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі бекітеді.
- 16 Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің міндетін атқарушының 2009 жылғы 26 қарашадағы №791 бұйрығы «Денсаулық сақтау қызметкерлері лауазымдарының біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» (19.05.2017 ж. өзгерістерімен)
- 17 Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 21 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-305/2020 «Денсаулық сақтау саласындағы мамандықтар мен мамандандырулардың номенклатурасын бекіту туралы» бұйрығы. денсаулық сақтау, денсаулық сақтау қызметкерлері лауазымдарының номенклатурасы мен біліктілік сипаттамалары"
- 18 «Сот сарапшысы біліктілігін беру үшін емтихандарды қабылдау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 2017 жылғы 30 наурыздағы №335 бұйрығы
- 19 Қазақстан Республикасы Әділет министрінің 2017 жылғы 30 наурыздағы №336 бұйрығы "Сот сарапшыларын аттестаттау қағидаларын бекіту туралы"
- 20 European e-Competence Framework 3.0 http://www.ecompetences.eu/wp-content/uploads/2014/02/European-e-Competence-Framework-3.0_CEN_CWA_16234-1_2014.pdf (өтініш берген күні 15.03.2020 ж)
- 21 Government of Kazakhstan (2018), Law of the Republic of Kazakhstan on the National Chamber of Entrepreneurs, https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31416500 (өтініш берген күні 15.03.2020 ж)
- 22 Government of Kazakhstan (2012), Government General Education Standards of Corresponding Levels of Education, <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200001080>.
- 23 Қазақстан Республикасының "Техникалық реттеу туралы" 2004 жылғы 9 қарашадағы N 603 Заңы.
- 24 Қазақстан Республикасының «Сәйкестікті бағалау саласындағы аккредиттеу туралы» 2008 жылғы 5 шілдедегі N 61-IV Заңы.
- 25 «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 18 қыркүйектегі N 193-IV Кодексі.
- 26 ҚР СТ ISO/IEC 17024 «Сәйкестікті бағалау. Персоналды сертификаттауды жүзеге асыратын органдарға қойылатын жалпы талаптар».